

sama po sebi nima nič redivnega v sebi, in če ljudje od nje živé, živé le od tistih organskih stvari, s katerimi je zemlja obilno navdana; taki drobci imajo redivno moč v sebi, se vé da silno malo; glina pa s svojo težo le pritiska na veliko jestvino čutnico (nervus vagus), ki je s požiravnikom v zvezi, in s tem tiskom zatara občutek želodca, da mu je kakor da bi bil sit. Ta tisk na čutnico želodca je pa po gotovih skušnjah ravno tako potreben, kakor je potrebna redivna hrana, iz ktere se kri dela. Saj tudi tiči zobljejo pesek, in od noja (Strausa) je znano, da kamnje požira; gotovo pa ni ne v pesku ne v kamnji nič redivnega. Tudi naše goveda, naši konji si morajo s slamo, z rezanico želodec dobro nabasati, po tem so še le siti, ker po tem še le, kakor pri človeku, ki si je napolnil želodec, se omami čut, ki nadležje prazni želodec.

Kdor to vé, bo še le zapopadel, zakaj so ljudje tam pa tam tudi v Evropi ob času hude lakote neko parst jéli si tolažiti kerč praznega želodca. Taka je bila v letih 1719 in 1793 na več krajih po Nemškem. Ta parst je bila tako imenovana močelska parst (Infusorien-Erde), preprežena z nekimi naj bornišimi rastlinami. Enaka parst je tudi tista, katero v naj bolj severnih krajih Švedskega vsako leto po sto in sto vozov kot krušno moko vživajo, ne toliko zavolj potrebe kakor iz posebnega okusa, ki jim je to parst prikupil; Finci mešajo to parst radi med kruh. Dober tek!

Ako se ozremo po svetu, res vidimo, da ljudstva, sosebno v vročih deželah, imajo neko posebno nagnenje do vživanja parstene hrane. V Javi vživa ljudstvo neko posebno glino, ki se imenuje tana ampo, katero prodajajo v sukanih cevkah, sladki skorji (cimetu) enacih. Ker je pri Japanezih lepo, če je človek suh (kumern), jejo oholi možki in ženske, ktere bi rade za lepe veljale, pogostoma tisto glino, da shujšajo, kakor pri nas nekatere norčave ohole ženske kis (jesih) pijo, da bi jim pobral preobilo mast.

Vse ljudstva pa, ktere vživajo sirovo parst, so sirovi skoz in skoz; njih duševna omika je popolnoma potérta. (Dalje sledi.)

Starozgodovinski pomenki.

DEAE SVRIAE SACR.

V Rimi Pet. Apianus CCXLII.

Razložil Davorin Terstenjak.

(Konec.)

Omenim še, da so severno-slavenski Surabi, Sorbi, Srbi brez dvombe po častju Sure, Zore svoje ime dobili. Znamnje solnca pa je bil bik, zato ima solnčno častje (Mithras) zmiraj bika za glavno vlastitost. Lineburški Slaveni so bika za tega voljo tudi imenovali Zurmon; primeri: dur, tur, dzur, in analogično obliko den in dzien v poljskem jeziku. Da je Zora (poljski Zora = zura) posebno bila v Noriku častena, pričajo lastna imena Surius, Surianus, Sura, Surella, Sornia (*Muhar 363 in na družih mestih*), kakor tudi polatinčeni Aurellii, Aurelliani, Aurora itd. Da Suria ni rimsko, tudi ni staroitalsko božanstvo, se vidi iz tega, da ga ne omeni noben rimski pisatelj, cló Varro ne, kateri vendar vsa rimska božanstva imenuje.

Da tega božanstva niso Rimci iz Indie prinesli, priča ta okoliščina, da stari svet nikdar ni bil z Indio v zavezi razun za Aleksandra Velikega, pa še takrat za kratek čas, v katerem se Rimljani domačih staroitalskih rodov niso prevladali, ne pa da bi bili že na druga podjarmljenja mislili bili. Edinega Apolla Sorana najdem, kar pa ni druga, kakor rimsko tolmačenje, ker, kakor

smo že omenili, tudi druga solnčna božanstva imajo vzeta iz častja ptujih narodov. Irsko-gališkemu Granu-Greinu se je tudi pridavek ali tolmačenje Apollo Granus dalo. —

Na koncu tega članka hočem še čitatelju nekoliko lastnih imen iz panonskih in noriških kamnov za razgled postaviti, — rečem za razgled, ker ni treba dosti učenosti njihovo slovenskost zapopasti. Nabrali smo jih iz Grutera Muratorita, Apiana, Lazia Orelita in družih; nate jih v sledečem:

Babia, Babius, Cafatus (primeri: Kafov, Kafol, Caf, Cafuta), Carcus (Kark, Krk), Cestis, Cestia, Cestius (primeri: Čestimir, Čestislav), Compsa (rodovina Kobsa še živi na Štajarskem), Debela, Dida, Doberus, Dragontianus, Draus, Drauso, Drauco, Duba, Golia, Golius, Hornata (primeri zastran oblike ime Slavata), Hudius, Humenus, Jabolena, Jabolina, Janina, Jarena, Jarilla, Jarsa (primeri zastran oblike česko ime Hnevsa in slovensko Mursa), Jarina, Jeggius (rodovine Jeglič še živijo na Štajarskem in na Kranskem), Iha (rodovina Ihan živi na Štajarskem), Ismar (na Štajarskem je ves Izmanci), Liparus, Lipatius (Lipač, Lipež, Lipič še živé rodovine slovenske), Liuda, Muna, Munata, Munatus (od munja = blisk), Mutice, Mutrius (rodovina Mutra živi v Mariboru in na Českem), Norica, Noriana, Obstana, Opora, Oredsomar, Ostor, Ostorius, Petica, Posilla, Quassil (kvas, kvasil, primeri zastran oblike česka imena: Prašil, Pospišil itd.), Rajus, Raja, Rajenus, Ranius, Reburra, Reburrus, Ricimer, Rocla (rodovina Rokla živi v Vilovnjaku na Štajarskem), Tata, Tellete, Tellianus, Tellucia, Trebacijs, Trebesius, Trebonius, Trebianus, Urvus (rodovina Urbas živi v Selniški fari blizo Maribora in na Kranskem), Urocus, Vaar, Vardillus (Verdelski), Varna (ime slavjanskega mesta), Veliranus, Vencius (Venceslav) itd. V drugem članku več takšnih. — Zastran imena Cupitius, Cupetinus, Cupetina, Cupitianus, katero se tudi pogosto na panonskih kamnih najde, še morem omeniti, da imajo koreniko svojo v tematu kúp, kupiti, kaufen, sammeln, häufen, anhäufen. Iz temata kúp se izpeljuje tudi beseda kópa, cacumen, ein hoher Berggipfel, in kepa, glava na žrebli, in kepa, kapa, čepička, Kopfbedeckung. Iz tega vidimo, da samoglasniki a, e, i, o, u se v slavenskem jeziku zmiraj spreminjajo, in zdaj nam je tudi svetlo, zakaj se izgovarja reka Kupa tudi Kopa.

Slovnški pomenki.

Res je v slovenskem pravopisju še mnoga znamenita razlika; zato je zlo želeti, da bi pisatelji enkrat kaj stalnega dognali, da bi človek vedel, česa se držati. Ne govorim od *ega* in *iga*, *pri* in *per* itd., to je že dognana stvar, in vémo, katero veljá; toda še mnogo družega nam zlo križem hodi.

Z veseljem smo te dni brali pravila gosp. dr. Miklosiáca pri sestavljanju slov. berila za nadgimnazij, in one nam marsikaj določijo in poterdijo, pa tudi kaj poderejo.

Tudi mi smo se poprijemali od mnogih pisateljev vpeljavane oblike *ti*, *ta*, *to*, pa smo si dovolj poskušali, da je z njo velika težava, ker nevajenega bravca zlo moti, in večkrat clo cele stavek dvoumen dela, postavit: *ti* bi srečen bil, ko bi . . . („dieser wäre“ und „du wärest glücklich“ . . .), *ti* je pisal („dieser hat geschrieben“ und er hat dir geschrieben.“) itd. Zategadel se radi spet lotimo ljudske in umevne oblike *ta*, *ta*, *to*,

dasiravno je slovniški analogii nasprotna. Tudi nam je po volji, da stare vina ostanejo, in da naj se raji miza lepša napravi; to in uno obliko umevnost priporoča.

Za nekaj nam je pa vender žal, kar so omenjene pravila overgle, namreč za novo obliko *Maria*, *Azia*, *Perzia* itd., ki se nam zdí veliko lepša memo stare. Bodi si tudi, da vsak nepotujčen Slovan u omenjenih besedah *ija* izgovarja, to nič ne dé; kajti, če mu tudi *Maria* itd. pišeš, on bo le po svoje izgovarjal *Maríja* itd., kakor tudi nebrojno drugih besed Slovan drugače izgovarja, kot ptujec; — in bodi si, da bi Slovan u dotičnih besedah prav *ia* izgovarjal, bi s tem ne lepoti ne umevnosti besede kar trohice škode ne prizadjal. Zato je že Vodnik pisal *Maria*, in clo podertia, *ladia* itd. Res je sicer, da „pritikline“ ima vsak jezik pravico po svoje krojiti; toda u besedah *Maria*, *Lucia*, *Austria* itd. ne najdemo nič pritaknjenega, ampak sledna pismenka nam je enako bitstvena, in *i* u besedi *Maria* nam ni nič manj na sredini, kot *i* u besedi *Diogen*. Zato bi bilo želeti, da bi se takim ptujkam okraz ne spredaj ne zadaj ne pačil, in da bi novejša oblika obveljala, ki je že kaki dvé leti sém u „Novicah“ in „Drobtinica“ rabljena, in tudi u nar novejšem „beritu“ za ljudske šole, ki je ravno na svitlo prišlo, vpeljana, in koje smose tudi prav radi poprijeli, ker je lepa in pravična ob enem, pomote pa priprostemu bravcu kar nič ne dela. — Česa se bodo pisatelji posihmal poprijeli?

Tudi bi nam ljubše bilo, ako bi nam omenjene pravila, mesti pisavo *Krajnc* in *Krajnsko*, ki ni dokazano napéna, in u koji so se pisatelji že zlo po edinili, ovreči, raji marsikaj družega določile, u čemur je naj večja različenost in svojevolsnost pri pisanju. Sém spada rabljenje čerk *u*, *v* in *j*.

Mesti *v*, *va*, *v'* (predlog) dosti naših pisateljev kar naravnost piše *u* — *u* hišo — in želimo, da bijim to obveljalo, ker je bolj lepo in občeno, in nikomur ni kar nič u spotiko; samo u pesmih naj bi pripušeno bilo, oboje rabiti *u* in *v*, u polajšanje mere. Pa večja težava z *u* in *v* je u sestavah z drugimi besedami. Tú se še nihče ni in se blezo ne bo podstopil dosledno *u* pisati; splošna pisavna raba je pa še clo malo tacih besedi določila, da se dosledno ali z *r*, ali z *u* pišejo, postavim: *vzamem*, *vstanem*, *vprašam*, in *umerjem*, *zkažem*, *uzbožen* in še nektere; nebrojno ostalih besedi pa dva pisatelja enako ne pišeta. Zato pri enem bereš *ekradem*, *vtaknem*, *vgasnem*, pri drugem spet *ukradem*, *utaknem*, *ugasnem* itd. In še te dni smo brali (se ne spomnimo več, ali u *Novicah* ali u *Danici*) eno takih besed u enem in ravno tistem sestavku enkrat z *v* in kmalo potem z *u* pisano (ko bi hotli prebirati, bi to še večkrat zadeli) in te nedoslednosti nobenemu pisatelju ne zamerimo, ker se nam ravno taka godí. In u slovarjih, postavim u *Janežič-evem*, je nekaj tacih besedi pod *u*, nekaj pod *v*, naj več pa pod obéma iskati. Kaj je tukaj pravilo? *Gosp. Metelko* pišejo *utopim* in *vrinem*, *ulovim* in *vjamem*, in pravijo: „*u* pomeni *von* in tudi *bei*“, toda u besedah *utopim*, *ulovim*, *ugledam* nam ta pomen ni ravno dosti očiten, in kaj pa *v* pomeni? Jako bi nam vstreženo bilo, ako bi nam hotli častiti *gosp. profesor*, ali kdo drug učen slovničar jasniše pravilo o tem povedati, in *u* in *v* pravico spoznati, da se u dotičnih besedah ne bota vedno spodlezala; — prosimo!

Ravno taka se nam godí z mehčavnim *j* godí, to je, z *lj* in *nj*. Po ustnicah *v*, *b*, *p*, *m*, skoraj vsi pisatelji dosledno *lj* rabijo (*dremljem*, *ozdravljam* itd.); u naj več družih zvezah je pa velika nezloga; toraj bereš *usmíljen* in *usmilen*, *dobrotljív* in *dobrotlív*, *mergoíjenje* in *mergoíenje* itd. itd. In ravno taka je z *nj*; piše se *stopina* in *stopinja*, *tanko* in *tanjko*, *kluč* in

ključ, *vganka* in *vganjka*, znabiti tudi *uganka* in *uganjka* itd. itd. Ali ni res taka? Kaj je tukaj pravilo? Le toliko se kaže, da *j* u taki obilnosti, kakor *ga* *gosp. Metelko* rabijo, blezo ne bo obveljal; toda da bi vsak svojevolsno ongavil ž njim, *ga* tukaj iztreboval, tamkej postavljaj, kakor se mu zljubi, to ni po slovniški. Naj bi se učeni pisatelji o tem oglašili, jim bomo serčno hvaležni; ker tako razpertje, kakor si sami poskušamo in tudi od drugih čujemo, pri pisanju zlo moti, in večkrat človek z nar boljšo voljo ne vé, ali bi „*hi*“ ali „*hot*“ potegnil, da bi dosledno bilo.

S temi versticami nobenega ne zasegamo, ampak le svoje mnenje povémo, in odkritoserčno podučjenja želimo, ker nam je edinost u pisavi naši draga. Veliko smo že doversili, da nam mili naš jezik gladko teče, — še to dogotovimo, in opravili smo po tem večidel vse! *)

A. Oliban.

Novičar iz slavenskih krajev.

Iz Berna 1. listopada. (Konec popisa letošnega velikega vojaškega tabora pri Olomucu na Marskem.) 15. septembra so prišli Njih Veličanstvo z mnogo družimi nadvojvodi in visokimi častniki iz Dunaja v Olomuc, in so bili s posebno slovesnostjo sprejeti; zvečer tistega dne je bilo mesto krasno razsvetljeno, in vse je imelo praznično podobo. Od cerkvene slovesnosti 18. in 25. septembra, 2. in 3. oktobra sim pisal v „*Danici*“, kamor častite bravce navernem.

Po končani poljski maši 18. in 25. so se cesar na nekem mestu blizo svojega šotora ustavili in vse kardéla so memo Njih marširale. Koliko število vojsakov je tukaj bilo, si, dragi bravce, lahko sam misliš, ako ti povém, da verste vojakov, ki so memo cesarja šli, skoz celi dvé uri se niso nič pretergale, dasiravno jih je naj manj po 20 vstric šlo. Posebno slovesna pa je bila defilaža 25. sept., ko smo skorej zraven domačih tudi vse imenitniši možake iz unanjih dežel vidili. Bili so naš cesar *Franc Jožef*, rusovski car *Miklavž*, njegov sin *cesarevič*, knez *Paskievič* in drugi ruski generali, francozki general *Gojon*, angležki lord *Vestmoreland*, pruski krajevč, bavarski vojvoda *Maksimilian*, heski *Alexander*, vojvoda iz *Parme* in *Modene*, 4 turški majori, potem zmed avstrijskih generalov: *Vratislav*, *Jelačić*, *Vindišgree*, *Lichtenstein*, *Nugent*, *Šlik*, *KlamGalas* in mnogo mnogo družih. Lepo je bilo viditi, ko je rusovski car po njem imenovani polk oklepnikov (*kirasirjev*) memo našega cesarja peljal in se mu trikrat z mečem po vojaško poklonil; veselilo me je tudi ta tako lepi polk viditi posebno zato, ker v njem naša kranjska dežela marsikterega zalega sina ima. 25. sept. popoldan sta naš in rusovski car z mnogimi družimi častniki se skoz tabor peljala; kamor sta prišla, so vojaki svoje kapice kviško metaje na vés glas kričali, eni „*živio*“, drugi „*eviva*“, eni „*eljen*“ drugi „*vivat*“.

Nič veličastnišega pa si človek misliti ne more, kakor to, kar se je 26. sept. blizo Olomuca na nekem hribu „*Tafelberg*“ imenovanem godilo. Vojaki minérji in spèrji (podkopniki) so namreč tukaj pokazati mogli: kako bi se v vojski obnašali, ako bi treba bilo kako terdjavu sovražnikovo podkopati in z naskokom vzeti. Ta dan je močno deževalo; memo vsega tega pa so vendar ljudje od vsih krajev skup vreli, kakor h kaki posebni slovesnosti.

Dvoje poslopij je bilo tukaj narejenih, eno za oba cesarja in nju visoke spremljevalce, drugo pa za druge

*) Živa potreba res je, da o tej reči bi se kaj stalnega dogladilo in različne pisave kolikor moč se zedinile „*sine ira sed cum studio*“. Ljubo nam bo, ako v občni prid se oglaší več veljavnih mož. in nam razodene vsak kratko pa dobro svoje mnenje. Vredništvo.